

הפקולטה למדעי היהדות

אוניברסיטת בר-אילן

לשכת רב הקמפוס

דף שבו עי

פרשת ויקרא, תשע"א
מספר 906מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

יום העגונה בתענית אסתר

האישה ה"עגונה", המוכרת זה אלפי שנים, היא אישה שמקום הימצאו של האיש שלה אינו ידוע אך אין הוכחות שמת (יבמות קכא ע"א). על פי ההלכה היהודית, אין לשנות את המעמד האישי של אישה מנשואה לאלמנה או לגרושה ללא הוכחה שבעלה מת או ללא הסכמתו לגירושין. בעניין זה לבשה ההופעה של ה"עגונה" המוכרת צורה נוספת: מסורבת-גט. רוב העגונות היום הן נשים שלמעשה סיימו כל קשר נישואין עם בני זוגן; קשר רגשי או קשר כלכלי, או שסיימו את חייהם המשותפים. אולם נשים אלו אינן מצליחות להגיע לסיום הנישואין באמצעות גט כדת משה וישראל, משום שבן הזוג, בין שהוא נוכח בין שנשטש את המשפחה, מסרב להתגרש על פי ההלכה היהודית. עגונה זו נשארת במעמד של "אשת איש", כלואה נגד רצונה בקשר של נישואין ולכן אינה יכולה להינשא שנית ולבנות את חייה מחדש.

מדי שנה במשך יותר מעשור מציינים ברחבי העולם היהודי את "יום העגונה הבין-לאומי" בתאריך העברי שבו חלה תענית אסתר.¹ יום מיוחד זה נבחר לשמש סמל להזדהות עם ה"עגונה" בגלל שתי סיבות קוטביות: משום הצרה ומשום הישועה.

על פי מסכת מגילה (ז ע"א) נכללה מגילת אסתר בין ספרי הקודש בתנ"ך. מסופר בה איך במאה הרביעית לפנה"ס (בערך) ביקש שליט פרס ומדי, אחשוורוש, מלכה חדשה מבין "כָּל נַעֲרָה כְּתוּלָה טוֹבַת מְרָאָה" (אס' ב:ג). אסתר, בת דודו של מרדכי, איש יהודי מיוחס, נמצאה מתאימה להיות מלכה, וכתוב: "וַתִּלְקַח אֶסְתֵּר אֶל הַמֶּלֶךְ אֶחְשָׁרְוֹשׁ אֶל בֵּית מְלָכוֹתוֹ" (ב:טז). כלומר היא נלקחה נגד רצונה, מצאה חן בעיני המלך ונישאה לו אף שלא חפצה בכך (סנהדרין עד ע"ב; תוס' נא ע"ב על בסיס מגילה יג ע"ב). אולם למרות היותה מלכה, חיה אסתר בפחד כאשר היא מסתירה את תולדות חייה האמיתיים, כפי שהוסבר בילקוט שמעוני לאסתר (סימן רמ"ז): "ולמה נקרא שמה אסתר? שמסתרת את דבריה".

תענית אסתר, הקרויה על שמה של אסתר, נבחרה, כאמור, לציין את יום העגונה הבין-לאומי, וכמה סיבות לכך: כמו אסתר, העגונות בימינו אינן רוצות לקיים את קשר הנישואין שבו הן נמצאות. כמו אסתר, מסורבות-גט רבות חיות בפחד מבני זוגן ומקיימות חיים כפולים. וכמו אסתר, האישה העגונה ומסורבת-הגט מוצאת את עצמה מחוסרת שליטה על חירותה.

כאשר אסתר נקראת על ידי מרדכי למצוא את הדרך להושיע את עמה היא מצווה עליו (ד:טז):

לְךָ פָּנוּס אֶת כָּל הַיְהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשֶׁן וְצוּמוּ עָלַי וְעַל תְּאֹכְלוּ וְעַל תְּשִׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וַיּוֹם... וּבִכֵּן אָבּוּא אֶל הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא כִדַּת וְכִאֲשֶׁר אָבְדַתִּי אָבְדַתִּי.

¹ בדרך כלל תענית אסתר חלה ב"ג באדר. בשנה מעוברת התאריך הוא י"ג באדר ב'. בשנים שבהן מציינים את התענית מוקדם, כגון השנה, תאריך התענית הוא י"א אדר.

אסתר מתעלה ומקבלת עליה את עול המנהיגות אף שזה עלול לעלות לה ביוקר רב. בקביעת "תענית אסתר" היא שמה דגש על כינוס כל העם במאמצייה להצילם. אסתר ידעה שכוחו של העם באחדותו, וכך מבקשים להתעלות גם כל אלה הדואגים לחברה יהודית צודקת ויציבה.

"יום העגונה" מסמל מודעות של כלל הציבור לנושא. הוא משמש קול קורא מתוך העם למחיקת התופעה של סרבנות-גט שהיא הרסנית לחברה בריאה ואיתנה. בקביעת "יום העגונה" על ידי כנסת ישראל העם מתאחד בהכנתו שלעיון או לסירוב-הגט אין מקום במדינת ישראל.

בסוף מגילת אסתר מודגשת פעולת הזיכרון: "נִתְּכָתֵב אֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָה בַּת אֲבִיחַיִל וּמִרְדֵּכַי הַיְּהוּדִי אֶת כָּל תְּקֵף... וּמֵאָמֵר אֶסְתֵּר קִים דְּבָרֵי הַפְּרִים הָאֵלֶּה וְנִכְתָּב בְּסֵפֶר" (ט:כט-לב). יתר על כן, בתלמוד מודגשת דרישת אסתר להיזכר באמצעות הכללת סיפורה בספר הספרים: "שלחה להם אסתר לחכמים: קבעוני לדורות... כתבוני לדורות!" (מגילה ז ע"א). הקביעה והכתיבה בספר הספרים או בספר החוקים הן שמקיימות את הזיכרון ואת הלקח. עם התובנה של אסתר המלכה, כל עגונה בישראל קוראת כביכול: לך כנוס את כל חברי הכנסת וציינו עלי את יום העגונה, ובכן אבוא אל החופש כדת וכדין.²

ד"ר רחל לבמור
אוניברסיטת בר אילן

* אחשוורוש ואסתר. ציור מאת קונרד ויזס, 1435

² מאמר קצר זה הוא גם חומר הסבר להצעת חוק לציון יום העגונה, שהוגשה לכנסת על ידי קואליציית עיקר בשנת תש"ע ותוגש שוב השנה. כותבת המאמר משמשת רכות הפרויקט למניעת עיגון וסירוב-גט במועצת רבני ישראל הצעירה והסוכנות היהודית.

* http://he.wikisource.org/wiki/%D7%A7%D7%95%D7%91%D7%A5:Konrad_Witz_002.jpg